

Štátna školská inšpekcia

Skryté agresívne konanie detí v slovenských materských školách

Štátna školská inšpekcia
ŠIC Trenčín

Mgr. Jana Králiková

Trojediný mozog

Väčšina mozgu u detí sa vyvíja po narodení.

Racionálny mozog

najväčšia časť, predný mozog
(čelové laloky/mozgová kôra)

RIADI tvorivosť
a predstavivosť, riešenie
problémov, logické
uvažovanie,
sebauvedomenie,
láskavosť, empatiu, záujem
o druhých

Emočný mozog

stredný mozog
(limbický systém)

SPÚŠŤA silné emócie, POMÁHA
ovládať reakcie útok alebo útek,
AKTIVUJE zúrivosť, strach, stres
z odlúčenia, starostlivosť,
sociálne vzťahy, hravosť, potrebu
objavovať

Pudový mozog

zadný mozog

ZODPOVEDNÝ
ZA PREŽITIE: hlad,
trávenie, vylučovanie,
krvný obeh, teplota tela,
pohyb

Trojediný mozog

Prvé tri roky života dieťaťa sú pre vývin emočného mozgu najdôležitejšie (zanikajú a znovu vznikajú milióny spojení v mozgu ako dôsledok zážitkov dieťaťa, najmä citových zážitkov s matkou a otcom), je mimoriadne citlivý na stres.

Spôsob rodičovskej výchovy má vplyv na chemické reakcie v mozgu dieťaťa (oxytocín sa uvoľňuje pri pôrode – puto medzi matkou a dieťaťom, opioidy – hormóny, ktoré vzbudzujú pocit dobrej pohody)

Ak dieťaťu nepomôžeme zvládnuť intenzívne pocity, poplašné systémy v limbickom systéme budú priveľmi aktívne aj v neskoršom veku: neprimerané reakcie na stres, život v ustavičných obavách a v hneve.

„Zlé správanie“?

Šesť spúšťačov „zlého správania“: únava a hlad, nezrelý mozog, neuspokojené psychické potreby, intenzívne emócie, rodičovský stres a štýl výchovy: aktivujú poplašné systémy v strednom mozgu dieťaťa

„Stresový výbuch“ zlosti

spôsobuje dieťaťu bolesť - nevnímanosť, tresty sú skôr škodlivé

Neopodstatnené „výbuchy hnevu“

treba u dieťaťa ignorovať, ak im venujeme pozornosť, čo je „odmena“ pre dieťa, môžu sa stať jeho povahovou črtou

Sú pre okolie, najmä rodičov nepríjemné a dajú „zabrať“- zároveň je to nenahraditeľná príležitosť pomôcť dieťaťu pri vytváraní dôležitých mozgových dráh - v budúcnosti pomáhajú zvládať stres

Ak je dieťa denne stresované rodičovským krikom, je terčom kritiky bez zdôvodnenia: hromadí sa v ňom pocit neznesiteľného napätia, najčastejšie sa uchýli k bitkám alebo šikanovaniu iných detí, kričí, hryzie, bije sa a rozbíja iné veci, takéto deti milujú vojnové agresívne hry - môžu kričať, strieľať a zabíjať koľko chcú

Rozvíjanie sociálnej inteligencie

Najdôležitejšia je schopnosť vnímať a reagovať na emócie druhých ľudí

Pre rozvíjanie sociálnej inteligencie je dôležité:

Umenie vychádzať s ľuďmi - vedieť identifikovať reč tela druhej osoby, rozoznať jeho duševné rozpoloženie, odhadnúť svoje pôsobenie, pozorne vnímať svoje aj jeho emocionálne reakcie

Schopnosť vyjednávať a byť dobrým tímovým hráčom - viesť a dať sa viesť, počúvať myšlienky iných ľudí, zvládať svoje pocity, povedať jasne, neagresívne, neobviňujúco, vyjednávať a rozmýšľať o odlišnom názore - predchádzať hádke

Schopnosť prejsť súcit a vyjadriť záujem o druhých ľudí - precítiť utrpenie vlastné aj druhých

Výskumy dokázali, že jedenástročné deti, ktoré citlivo vnímali na pocity rovesníkov, mali pravdepodobne vnímavých rodičov, ktorí v útlom detstve rovnako reagovali na ich pocity

Prejavy sociálnej inteligencie

Zmysluplné vzťahy s ostatnými ľuďmi - základ duševného zdravia a dlhodobej spokojnosti

Dobrá rodičovská výchova pomáha rozvíjať sociálnu inteligenciu dieťaťa, schopnosť nadväzovať vzťahy, prejavovať súcit, byť tímovým hráčom

Venovať sa dieťaťu – od útleho veku hrkútaním, spoločnou hrou

Pomáhať dieťaťu vyhnúť sa šikanovaniu - byť aktérom alebo obeťou- podporovaním jeho sebaistoty a sociálnych zručností

Pravidelne sa emocionálne „dobíjať“ - dosiahnuť chemickú rovnováhu v mozgu (**Autoregulácia:** napr. čítanie kníh, návšteva divadla, pohybové aktivity, počúvanie hudby, tvorivé aktivity, **Interaktívna regulácia:** tráviť čas s inými ľuďmi so spoločnými záujmami)

Fyzický trest

- Prejav slabosti rodiča
- Dieťa je menšie, slabšie
- Demonštrácia sily a moci - prevaha nad fyzicky slabším dieťaťom**
- Rodič učí dieťa reagovať rovnakým spôsobom
- Ak rodič/dospelý pripustí svoje zlyhanie - dieťa skratové konanie nebude považovať za prirodzené a nebude ho napodobňovať

Terapia „pevné objatie“

Ak dieťa prejavuje hnev

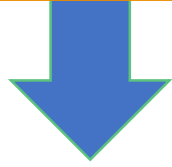
- Láskyplne ho objímeme, kým sa neupokojí aj napriek tomu, že sa zovretiu bráni
- Pozitívny účinok: dieťa pocíti bezpodmienečné pevné objatie od dospelého - uvedomí si, že aj keď prejavuje nepríjemné emócie, hnevá sa a zlostí, je milované.

Ako mu pomáham?

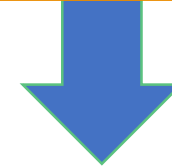
- Uistím dieťa, že viem, že sa cíti nahnevane a rozrušene.
- Ak bude mať s niečím na budúce problém, alebo keď ho niečo nahnevá, nech mi to povie a spoločne sa pokúsime problém vyriešiť.

Nie je potrebné riešiť čokoľvek fyzickým alebo psychickým násilím.

Ako nevychovať z detí násilníkov a obeť?

- ✓ Budujte u detí rešpekt, nie strach
- ✓ Nekomparujte deti s inými a nenúťte ich nasilu do niečoho, na čo nie sú pripravené, zrelé
- ✓ Nedávajte deťom viac slobody, ako sú schopné zvládnuť
- ✓ Počúvajte pozorne dieťa, ak niečo hovorí
- ✓ Ukážte svoju silu, že sa dokážete zastaviť skôr, ako fyzicky dieťa udriete a je aj iné riešenie ako „bitka“

- ✓ Buďte vzorom v empatickom správaní sa k čímkol'vek odlišným ľuďom
- ✓ Hľadajte skutočnú príčinu „neželaného správania“ sa dieťaťa
- ✓ Dajte dieťaťu najavo, že nemusí byť dokonalé, robiť chyby a poučiť sa z nich, je normálne
- ✓ Vyhýbajte sa vetám typu: „nemám ťa rada, lebo si zlý“, „si škaredý a zlý, budem ťa mať rada, len keď sa budeš správať dobre“

Skryté agresívne konanie detí v slovenských materských školách

- **Odohráva sa v nepriamej podobe v skupine detí voči jednotlivcovi, prípadne niekoľkým jednotlivcom**
- **Označuje sa aj ako: sociálna agresia, skrytá /latentná agresia, nepriama agresia**
- **Ide o agresívne konanie, ktoré poškodzuje sociálne vzťahy skupiny oproti jednému alebo viacerým deťom, ktoré je realizované sprostredkovane**
- **Špecifické v prostredí materskej školy: v skupine sa objavuje len jedna „obet“, ktorá je postupne izolovaná z bežných denných činností, je vytváraná z viacerých strán (agresor, alebo iné deti, ktoré sa zapájajú) nielen z podnetu agresora**
- **Latentná agresia: proces agresívneho konania je uskutočňovaný premyslenými sociálno-manipulačnými stratégiami napr. verbálne a neverbálne konanie v podobe hrozieb, osočovania, ohovárania s cieľom oslabiť pozíciu obeť, v dôsledku čoho je poškodenie dobrého mena obeť**

Špecifické situácie latentnej agresie pre predškolský vek

Popis situácie: spoločná hra

Posolstvo pre obeť: „S tebou sa hrať nikto nebude.“

Výpovede dotknutých detí: „Tak som tam stál a pozeral na nich. A oni sa hrali a hrali. Smiali sa a kričali a ja som tam len stál.“

Popis situácie: Výlet

Posolstvo pre obeť: „Budeš v autobuse sedieť sám.“

Výpovede dotknutých detí: „A sedel som, ako mi to povedali. Každý sa na mňa pozeral, keď si mysleli, že ich nevidím.“

Popis situácie: Na plavárni

Posolstvo pre obeť: „Musíš si dať pozor, lebo asi budeš zavadzať.“

Výpovede dotknutých detí: Každý do mňa drgol, „no tak prepáč, necítiš sa?, zavadziaš.“

Najčastejšie výroky agresora v skupinách detí predškolského veku

„On/ona sa s nami hrať nebude, všetci vieme prečo.“

„Ak sa budete hrať s ním/ s ňou, tak nie ste mojimi kamarátmi.“

„Tak a teraz budeš vraviť o ňom/o nej, že.....“

Agresor neočakáva zdôvodnenie, naopak, že je to fakt, ktorý má byť prijatý.

Agresor podmieňuje sociálne vzťahy v skupine verbálnou manipuláciou, čím si upevňuje svoje postavenie.

Agresor manipuluje ostatné deti z dôvodu rozširovania nepravdivých informácií o obeti.

Sociálna agresia

Štádiá aplikované na prostredie školy:

Ostrakizmus	dieťa pociťuje, že je neoblúbené, je centrom záujmu ohovárania, je predmetom srandy, zábavy, alebo si ho ostatní členovia skupiny nevšímajú
Odreagovanie sa	na vybranom dieťati: „čierna ovca“ skupiny, manipulačné stratégie, dieťa sa stáva „obetným baránkom“
Vytvorenie jadra	posilnenie pozície agresora, je zámerne a zväčša sprostredkované sympatizantmi agresora
Bod zlomu	diametrálne sa mení správanie detí v skupine, aj slušní žiaci sa správajú kruto
Dokonalé šikanovanie	vytvoria sa dve skupiny - šikanujúci a šikanovaní

Agresor v predškolskom veku

- Zostáva skrytý, zákaz nevyslovuje pred obeťou.
- V kolektíve ostatných detí vystupuje priamo: „A s nim sa hrať nebudeme. Toho k nám nevolaj. To nie je môj kamarát, ani tvoj“.
- V začiatkoch svojho konania nie je sociálne zrelý, nezvláda manipulovať so skupinou skryto.
- Manipuluje členov skupiny tak, že izoluje vybrané dieťa na základe nepravdivých argumentácií.
- Samotný zákaz (spoločne sa hrať, nebyť prítomný) je podávaný iným dieťaťom na podnet agresora formou verbálneho informovania až po vyhrážanie sa.
- Dieťa si v rannom veku vytvára agresívne scenáre na základe osobnej skúsenosti a učenia sa pozorovaním okolia.
- Skrytá agresia detí v rannom a predškolskom veku je prepojená s problémami v rannom detstve.
- Pre kolektívy nie je skrytá agresia ničím zvláštna
- Vo vzťahoch sa vyvíja pomaly

Agresor v predškolskom veku

- ❑ Často je dospelými bagatelizovaná, najmä pre jej ťažkú uchopiteľnosť, dokazovania jej prítomnosti
- ❑ Jej odhalenie vyžaduje viacero pozorovaní konkrétnych situácií
- ❑ Miera akceptovania tejto formy správania závisí od hranice znesiteľnosti poškodzujúceho konania
- ❑ Zo strany učiteľa/dospelých je potrebné sledovať ako často a v akých situáciách dieťa nabáda iné dieťa/deti, aby sa s konkrétnym dieťaťom nehrali, nenaháňali, nespievali, nekočíkovali bábiku, nespolupracovali pri tvorení spoločného produktu, riešení problému.....
- ❑ V prípade, ak tento typ správania sa bol identifikovaný v kolektíve detí ranného a predškolského veku treba objasniť deťom základný princíp priateľstva: priateľov si vyberá každý sám, nemusí mu nikto radiť, našepkávať, či zakazovať
- ❑ Dieťa, ktoré je manipulované agresorom (dieťaťom, ktoré začalo v svojom konaní využívať latentnú agresiu) často nevie, ako správne reagovať, lebo sa s týmto správaním ešte nestretlo

Obet' skrytého agresívneho konania

Priateľstvo a popularita sú primárnymi podmienkami v sociálnych kontaktoch vo vývine dieťaťa

V prežívaní obeť sa objavujú problémy, ktoré gradujú: úzkostné depresívne konanie, agresívne až deštruktívne správanie, pocity menejcennosti, osamelosti

Dieťa predškolského veku ich považuje za rozhodujúce pre vlastnú existenciu v danej skupine

Dieťa nedobrovoľne stráca kamarátov a tým aj sociálne vzťahy

Stretáva sa s ignorovaním a rozhovormi typu „o ňom bez neho“

Kamaráti obeť, ktorí nie sú vtiahnutí do skrytého šikanovania, pociťujú zúfalstvo, bezmocnosť a čiastočne, ako samotná obeť, obavu z agresie voči nim samotným

V správaní obeť sú postupné známky psychosomatického prežívania, zmeny v sociálnych vzťahoch

Zvyčajne o probléme nehovoria, vstupujú do pozície mlčanlivých svedkov

Neúspech v skupine a pocit menejcennosti vedie k úzkosti, ktorá sa prejavuje stratou záujmu o školu, v neskoršom veku ju nemusí dokončiť alebo usiluje o cielené vylúčenie

...

Prostredie materskej školy: možnosti, spôsoby prevencie pred výskytom skrytého agresívneho konania

Model empatie v spávaní sa:

- ❖ skrytá agresia je škodlivá a neprijateľná
- ❖ ubližovanie ostatným je spoločensky neprijateľné
- ❖ podpora, pomoc druhému, vzájomná spolupráca, spoločné zážitky pri tvorení vytvárajú radosť, potešenie, veľa nových poznatkov všetkým zúčastneným

Pozitívne posilňovanie:

- ❖ priama forma k uplatňovaniu požadovaného, prijateľného správania sa – „Vidím, že si sa hral s Tomáškom, mamička bude na teba hrdá, keď jej to poviem“,
- ❖ „Dokázali sme spoločne spraviť jesenný les, lebo nám všetkým záležalo, aby sa nám podaril“.

Prostredie materskej školy: možnosti, spôsoby prevencie pred výskytom skrytého agresívneho konania

Verbálne odmietnutie skrytej agresie:

<p>Analýza vzniknutej situácie, nie bagatelizovanie</p>	<p>Objasnenie konania</p>
<p>Tento typ správania sa spôsobuje druhému bolesť a trápenie/ prečo áno, prečo nie</p>	<p>Otvoriť diskusiu o pocitoch a prežívaní dotknutých detí</p>

Námety na aktivity

1

Rozprávky, príbehy so zvieracími hrdinami, s dôrazom na ich prežívanie

2

Vyjadrenie sa prostredníctvom bábkového divadla

3

Výtvarné spracovanie dobra a zla, príjemného - nepríjemného, smutného - veselého

4

Ranné diskusie o prežívaní detí, spojeného s prostredím triedy

5

Hranie rolí

6

Identifikovanie správania sa na obrazových kartách spojené s pantomimickým vyjadrením emócie pri riešení problémovej situácie

7

Pravidelné čítanie rozprávok pred odpočinkom

8

Vymýšľanie situačných možností (čo by sa stalo, keby...)

9

Vytváranie pravidiel správania sa v triede (obrazové)

Záver

V predškolskom veku je v prostredí materskej školy nevyhnutné zvyšovať sociálne kompetencie detí, viesť ich citlivo, systematicky a cieľavedome k disciplíne a k dodržiavaniu pravidiel. Upevňovať utváranie kontaktov na úrovni kamarát, priateľ, blízky človek, poskytovať dieťaťu čoraz viac stability a autonómie počas spoznávania okolitého sveta.

- ▶ Na to, aby sme dobre vychádzali s ostatnými ľuďmi, treba mať sociálnu inteligenciu, ktorá nemá nič spoločné s rozumovými schopnosťami. Žiaľ, medzi nami je veľa bystrých a vzdelaných ľudí, ktorí majú problém zmysluplne komunikovať, pozorne počúvať alebo mať dlhotrvajúce pevné priateľstvá.

”

**Deti, ktoré sa ľahko skamarátia
s inými, sa to zrejme naučili
od dospelých, ktorí citlivo reagovali
na ich emocionálne potreby.**

”

Zdroje

1. Kováčová, Barbora. 2019. Reálne situácie mapujúce skryté agresívne konanie v skupinách detí predškolského veku v slovenských materských školách. In: Pedagogická revue. 2019, roč. 66, č. 1, s. 51-72

Dostupné na:

<https://www.google.com/search?dient=firefox-b-d&q=pedagogicka+revue>

2. Sunderlandová, Margot. 2008. Rodičovstvo je veda. Bratislava: Ikar, 2008. 287 s. ISBN 80-55-11609-9